

Met prettige pen en roze bril

Hoe de wereld in elkaar zit. 25 jaar maatschappij, politiek en cultuur
Bart Tromp, Prometheus, Amsterdam 2004

MENNO HURENKAMP

Het is me gebeurd dat ik werd uitgescholden voor Bart Tromp. Dit omdat ik een met redenen omkleed maar niet subtiel minderheidsstandpunt in de krant schreef. Ja, opa vertelt. Na het lezen van Tromps bundel *Hoe de wereld in elkaar zit. 25 jaar maatschappij, politiek en cultuur* bleek me weer dat vervelender verwijten denkbaar zijn. Zijn overzicht van tweeënehalf decennium columns in *Het Parool* is een kritisch overzicht van alle kwesties tussen Lao Tse en de gekozen burgemeester. Als vanzelfsprekend komen daarbij ook de muiterij op de Bounty en Don Giovanni aan de orde. Tito Gobbi, wie kent hem niet?

Tromp is van veel markten thuis en heeft een prettige pen. Een sociaal-wetenschapper die succesvol zijn best doet om leesbaar te schrijven en die over méér dan zijn door subsidiestroompjes ingepolderde onderzoeksterreintje gedachten heeft, kom er maar eens om in Nederland. Wel geldt ook voor Tromp dat hoe dichter hij bij zijn vakgebied (de politiek) blijft, hoe interessanter hij is. Met name zijn kritiek op aanhoudende maar zelden onderbouwde onderwijshervormingen en op willekeurig aandoende staatkun-

Over de auteur Menno Hurenkamp is hoofdredacteur van het Tijdschrift voor Sociale Vraagstukken (TSS) en columnist van *De Groene Amsterdammer*

dige vernieuwingen zijn nog altijd scherp en relevant. De wijze waarop hij de megalomanie van PvdA-onderwijsbestuurders als Wallage en Netelenbos op de hak neemt is dodelijker dan menige scheldpartij. Tromp schrijft: 'Ik denk nog altijd na over het antwoord dat de toenmalige staatssecretaris Jacques Wallage gaf op de vraag waarom basisscholen in het vervolg minstens 250 leerlingen moesten hebben: "Dan kan er een apart iemand voor het management worden aangetrokken."' Als iets Tromps kracht als columnist is, dan is het mensen in hun eigen zwaard laten vallen.

Is dat reden genoeg om een boek te maken waarin al die uiteenlopende stukjes bij elkaar staan? Een krant is niet voor de eeuwigheid maar voor de vis van morgen. Moeten ook columns — puntige persoonlijke commentaren op de actualiteit — na publicatie verdwijnen? Voor wie 'nee' wil zeggen zijn twee antwoorden mogelijk. Wanneer de weergave van een lange rij columns een bepaalde intellectuele of maatschappelijke ontwikkeling laat zien, is sprake van serieuze meerwaarde. Men herleest niet de spitsvondigheden van de schrijver, maar krijgt nieuw inzicht in het nabije verleden. Een bundel kan ook gerechtvaardigd zijn wanneer deze de voortzetting van de column met andere middelen is,

47

zeg maar één hele lange column. De auteur komt dan meer en de maatschappij minder centraal te staan.

Tromp had met deze bundel vermoedelijk het eerste standpunt in het achterhoofd. Zijn selectie geeft naar vorm en inhoud blijk van overwogen ordening. Het jaar 2003 is met tien stukken ruim vertegenwoordigd. Daar zal een verkoopargument achter zitten, omdat de actualiteit de bundel allicht wat extra's geeft. Maar de overige jaren zijn, op een enkele uitzondering na, allemaal met twee tot vier columns aanwezig in de bundel. Volgens de achterflap van het boek is zijn 'strijdkreet': tegen het vergeten. We kunnen van hem leren dat veel als nieuw gepresenteerde ideeën eigenlijk erg oud zijn.

En juist zijn pendelen tussen heden en verleden maakt dat de bundel inderdaad meerwaarde heeft. Het is in principe saai om een analyse uit 1979 nog eens te lezen — bijvoorbeeld dat Milton Friedman het fout zag toen hij voorspelde dat de democratische verzorgingsstaten ten onder zouden gaan. Friedman zat mis, dat weten we nu wel. Waarom nog eens zien dat iemand dat lang geleden opschreef, anders dan om ons te verbazen over de enorme knapheid van degene die dat toen ook al wist? Omdat het nuttig is om nog eens te zien dat de argumenten die nu contra de verzorgingsstaat van stal worden gehaald, toen reeds ontkracht zijn. Juist vanwege het centraal stellen van (onvermoede) continuïteit in het maatschappelijke debat is het de moeite waard Tromps jarenoude analyses terug te lezen.

Hij grijpt daarbij uitgebreid terug op het verleden en op het buitenland. Driekwart van de genoemde personen in *Hoe de wereld in elkaar zit* is al lang dood en/of woonde heel ver weg. Met zelfspot neemt hij de bijbehorende rol van frikige schoolmeester op zich. Altijd gedacht dat de Elfstedentocht een eeuwenoude route volgt? Fout! Sinds men niet meer uit Hotel de Groene Weide vertrekt is het eigenlijk niks gedaan met die roemruchte schaatstocht, legt de Fries Tromp uit. En het ding moet een tienstedentocht heten, omdat sinds 1956 Leeuwarden niet meer wordt aangedaan.

Toch wringt er iets. Tromp merkt in de inleiding op: 'Misschien levert dit boek (...) een tijdsbeeld op, maar dan wel een heel eigenaardig en persoonlijk tijdsbeeld.' Koket. Juist door de kritische zin van de schrijver en de keurige ordening van het geheel is het inderdaad eigenaardig dat er bijvoorbeeld geen stukjes in de bundel staan waarin Tromp het fout bleek te hebben. 'Ik vrees dat haar overstap een verlies voor de Nederlandse politiek inhoudt,' schreef Tromp op 5 november 2002 over Ayaan Hirsi Ali's overstap naar de vvd. Men kan Hirsi Ali's carrière sinds 2003 op veel manieren duiden, echter niet als een verlies voor de Nederlandse politiek. Maar 'hoe de wereld in elkaar zit' doet Tromp zonder Hirsi Ali uit de doeken.

Over de Oostenrijkse foutmans Jörg Haider citeert Tromp op 2 februari 2000 de Amerikaanse president Lyndon Johnson: 'It's better to have him inside the tent pissing out than outside the tent pissing in.' In plaats van dan de man te verketteren zou de EU volgens Tromp zaken moeten doen met de regering waarvan Haiderers FPÖ deel uitmaakte. Dat was zelfs min of meer de democratische plicht van de Europese landen. Haider speelde volgens Tromp in op terechte gevoelens van onzekerheid onder de Oostenrijkers. Door de gevolgen van globalisering, immigratie en door ergernis over een baantjesverdelende klik van sociaal-democraten en christen-democraten was een deel van de Oostenrijkse bevolking klaar met de oude, nette partijen, en niet geheel onterecht. Dit alles staat in de bundel.

Hoewel niet één op één met hem te vergelijken droeg Pim Fortuyn een soortgelijke *anti-establishment*-kritiek uit als Jörg Haider. Maar over hem schreef Tromp, niet in de bundel, wel in *Het Parool* op 10 februari 2002: 'In plaats van hem te negeren als een over het paard getilde narcist, tekenden kranten en weekbladen zijn grootheidsfantasiën ("Ik ga vanuit het Cats-huis regeren") zonder commentaar op.' Ook op andere plekken — wel in de bundel — ontzegt Tromp Fortuyn het recht om lukraak te kapitaliseren op burgerlijke angst en ergernis, een pri-

vilege dat hij Haider wel gunt. Tromp lijkt soms een hor voor zijn denkraam te hebben, waar alleen politieke partijen doorheen kunnen. Wie er zoals Fortuyn geen heeft of er niet in gelooft wordt door hem al snel niet voor vol aan gezien.

Ook denkt de lezer van dit boek dat de auteur een harmonieuze verhouding heeft met de Partij van de Arbeid. Over Wim Kok en over Wouter Bos hier niets dan goeds. Van het gemopper op de partijbazen dat wél regelmatig in *Het Parool* verscheen — en dat ook op de site van Tromp is terug te vinden (http://www.denhaag.pvda.nl/oud/tromp/Bart__Tromp.htm) — krijg je in *Hoe de wereld in elkaar zit* niets onder ogen. Tromps Parool-Bos is door de jaren heen een praatjesmaker met een rechtsom-zwemmende goudvis in zijn hersenpan. Tromps Hoe-de-wereld-in-elkaar-zit-Bos is een man die 'eindelijk!' een verstandig stuk over de verzorgingsstaat heeft geschreven. Maar men kan rustig stellen dat Tromp zonder de jaarlijkse publieke mededeling dat 'de Partij van de Arbeid aan de rand van de afgrond staat' minder is. Geen minder criticus, geen minder mens, misschien zelfs wel meer, maar wel minder Tromp.

Vanwaar deze keuze? Misschien door een verlangen zijn werkwijze milder of afstandelijker

te schilderen dan deze in werkelijkheid is. Misschien vanwege een voorkeur voor het ordenen van de columns op thema's die geen partijgeharrewar toeliet. Wie weet?

Het gaat mij er hier niet om op basis van wat willekeurige citaten Tromp op vergissingen of spanningen in zijn redeneringen te wijzen. Het gaat me erom dat de columnist Tromp *as we know him* zich eerder achter een boek als dit verstopt dan dat hij er zichtbaar door wordt. Een schrijver heeft het grootste recht alleen zijn mooie resultaten te laten zien. Maar iemand die als strijdkreet voert 'tegen het vergeten' moet zichzelf betrekken bij het opmaken van de rekening. Anders ontstaat een bewust onevenwichtige weergave van de feiten. En dan is zo'n boek toch een voortzetting van de column met andere middelen. Of, zo men wil, een zelfportret met roze bril.

Dat mag, maar dan is de ergernis over anderen 'moedwillige vergeetachtigheid' als motief minder serieus te nemen. Vandaar de wenselijke titel voor de bundel ter ere van zijn dertigjarig (sic) lidmaatschap van de redactie van s&d: 'Hoe Tromps geheugen in elkaar zit'. Tegen het vergeten: dat is al in 2008.